آریانا افغانستان آنلاین
http://www.arianafghanistan.com

عبدالباري جهاني

۲۰۱۹/۰۷/۲۳

ملي وحدت
زموږ د تاریخ په رڼا کې

دریمه برخه

په افغانستان کې د انګلیسیانو له ماتې او وتلو څخه مخکې او وروسته حالات:

انګرېزانو له افغانانو سره په تاریخ کې ډېرې زیاتې جفاوې کړې دي خو د افغانانو سره لومړۍ جنګ یې ۱۸۳۹-۱۸۴۲ چې زموږ د مضمون موضوع ده یو له هغو ظالمانه یرغلونو څخه دی چې یوازې د زورورو منطق یې منلای سي. برتانوي هند په دې پلمه چې امیر دوست محمد خان په کابل کې د روسیې استازی ویتکوویچ منلی او له روسیې سره یې د دوستۍ تړون لاسلیک کړی او دغه راز د ایران پاچا محمد شاه قاجار، له روسیې سره د یوه تفاهم په اساس، د هرات ښار، چې انګرېزانو د هند دروازه بلله، محاصره کړی او په هند کې یې د برتانیې ګټو ته خطر پېښ کړی دی، پر افغانستان باندې یرغل وکړ او ویل یې چې دوی غواړي په افغانستان کې خپل یو ملګری او دوست پاچا ولري. خو پر افغانستان باندې د برتانوي هند د یرغل په وخت کې په کابل کې د روسیې استازی موجود نه وو او امیر دوست محمد خان له هغه سره د دوستۍ تړون لاسلیک کړی نه وو. دغه راز ایران د هرات محاصره پرې اینښې او خپل پوځونه یې پر شا کړي او دا یې منلې وه(یا انګلیسیانو په منلې وه) چې پر هرات باندې به بیا یرغل نه کوي او دا ښار به د افغانستان خاوره بولي. پخپله د انګلیسانو مورخین وایي چې برتانوي هند ته د دې یرغل کولو هیڅ پلمه نه وه پاته او دا یوه لویه غلطي او جنایت وو.Kaye p ۳۶۹

حتی مکناټن، چې پر افغانستان باندې د برتانوي هند د یرغل او د کابل پر تخت باندې د شاه شجاع د کښېنولو ډېر ټینګ طرفدار وو، پر افغانستان باندې د برتانوي هند د یرغل څخه څه کم دوه کاله وروسته پښېمانه وو او دا یرغل یې یو ظالمانه اقدام باله. هغه ولیکل چې له دوست محمد خان سره ظلم سوی دی، چې باید نه وای سوی.

هغه کتاب ص ۵۶۸

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

په هر صورت د انګلیسیانو په مقابل کي یو کال وروسته ښورښونه پیل سول. امیر دوست محمد خان، چي د قومي بې اتفاقی او په خپل پوځ او دربار کي د مشرانو د خیانت له وېري بخاراته تښتېدلی وو، د پاځون مشري واخیستله او لږ وروسته یې ځان مکناټن ته تسلیم کړ او هغه هند ته واستاوه.

له دې څخه یو کال وروسته، د ۱۸۴۱ کال د نومبر پر دوهمه نېټه، په کابل کي اوسېدونکو مشرانو د انګلیسیانو د قواوو د سیاسي استازي او سلاکار الکیزانډر برنس پر کور باندي، چي د کابل خلکو سکندر باله، حمله وکړه او هغه یې له خپل ورور او نورو انګلیسي افسرانو او عسکرو سره په اور کي وسوځاوه. د هغه منشي موهن لال، لومړی د نواب محمد زمان خان په کور کي پناه واخیستله او وروسته د قزلباشو د مشر خان شیرین خان په کور کي پټ سو.

دا وخت په کوهستان کي ټول اولسونه د انګلیسیانو پر ضد پارېدلي وه. هرات د سدوزي میرزا کامران او د هغه د وزیر یارمحمد خان الکوزي په لاس کي وو. په هیلمند او کندهار کي اخترخان علیزي، عطامحمد خان دراني، میرزا احمد خان او د شاه شجاع دریم زوی صفدرجنګ د انګلیسي قواوو لپاره مځکه سره تبی کړې وه او د انګلیسیانو د قواوو قوماندان جنرال ناټ، زیاتره وختونه، په ښار کي دننه په محاصره کي ژوند کاوه. د کندهار له ښار څخه د باندي، د شمال پر لور، د کابل تر شاوخوا علاقو پوري، ټول غلجي قبایل پاځېدلي او لاري بندي وې او په غزني کي د انګلیسیانو قوه محاصره وه. په ختیځو ولایتونو کي ټول غلجي قبایل په ښور کي وه او شینوارو او نورو غلجي قبایلو په جلال آباد کي د انګلیسیانو د قواوو د قوماندان جنرال سېل قوه محاصره کړې وه.

د کابل د عمومي پاځون په ترڅ کي نواب محمد زمان خان د پاچا په حیث ومنل سو او د یاغیانو نورو مشرانو بیعت ورسره وکړ.څو ورځي وروسته سردارمحمد اکبرخان له بامیان څخه کابل ته ورسېدی او د نورو مشرانو په څېر یې د نواب محمد زمان خان مشرتوب او پاچهي ومنله. مکناټن، د موهن لال پر لاس، چي د خان شیرین خان له کور څخه یې پټ تماس ورسره ټینګ کړی وو، د غازیانو د مشرانو د بې اتفاقه کولو لپاره، پیسي شیندلي او د قزلباشو یوه مشر نایب محمد شریف، د دې پیسو او رشوتونو د وېشلو لپاره ځان سختو خطرونو ته ورکړی وو.

موهن لال دوهم ټوک ص ۴۱۷

له دې پېښو څخه څه کم دوې میاشتي وروسته، په کابل کي د انګلیسیانو پر قواوو باندي دونه مځکه تنګه سوه چي یوازي په کابل کي د شیرپور په قشله کي محصور سول. د ژمي موسم را ورسېدی، پر انګرېزانو باندي د خوراکي موادو او د سون د موادو محاصره دونه تنګه سوه چي نور یې ژوند ته دوام نه سو ورکولای. له جلال آباد او کندهار څخه د مرستو را رسېدل ځکه غیر ممکن وه چي هم هغه قواوي پخپله د غازیانو په محاصره کي وې او هم تر کابل پوري لاري غازیانو بندي کړي وې.

یوازي مکناټن تر ډېره وخته د خپلو پوځیانو په قوت او د خپلو خزانو په زور مغروره وو. د جنرال سېل مېرمني لیډي سېل، چي د افغانستان د پېښو خاطراتو تاریخي شهرت ور په برخه کړ، لیکي « په ښار کي اوس زمان شاه خان قدرت لري. خلک وایي چي د کابل څخه به زموږ له وتلو څخه وروسته ډېر ژر یو خطرناک جنګ پیل سي. داسي جنګ نه لکه دوی چي زموږ سره وکړ بلکه د یوه بل کورونه به چور کړي. د یوه بل غاړي به په تورو پرې کوي. او پر موږ باندي به تر خوردکابل پوري حملې کیري او یوازي په هغه سیمه کي به خوندي یو چي د امین الله خان د زوی په ولکه کي ده » لیډي سېل ص ۱۸۳

مکناټن لا هم په خپلو خیالونو کي ډوب وو او هر ګړی یې د وضع د بیرته سمېدلو تمه درلوده. هغه ته څو ځله هینري راولنسن له کندهاره څخه ولیکل چي زموږ وضع ورځ تر بلي خرابیږي او داسي ښکاري چي د انګلیسانو د مخالفینو شمېر مخ پر زیاتېدلو دی؛ خو مکناټن هغه ته ولیکل چي وضع، د هغه د بدبینی په خلاف، دونه لا هم خرابه نه ده او دغه راز نظر درلودل او لیکونه لیږل، په حقیقت کي، د انګلیسانو روحیه کمزوري کوي. یو ځل خو یې د راولنسن د یوه لیک په جواب کي د افغانانو په باب ولیکل:

« ... دا خلک فقط لکه ماشومان داسي دی او باید چي د ماشومانو په څېر سلوک ورسره وسي. که موږ یو شوخ ماشوم له دوی سره خوشي کړو نو دا نور له هغه څخه بیرېږي او آرام به کښیني. موږ د درانیو له مشرانو څخه ، د دوی د لوبو سامان، قدرت اخیستی دی؛ او د دوی زړونه ناکراره دي. دوی د قدرت په استعمالولو نه پوهیږی. د دوی لپاره دا یو بې ګټي شی وو او حتی د دوی د بادار او مشر لپاره زیانمن وو او موږ مجبور یو چي دا قدرت زموږ خپلو پوهانو او عالمانو ته وسپارو. مشران ملایان لمسوي او ملایان خلکو ته تبلیغ کوي؛ مګر دا حالت موقتي دي او ژر به تېر سي » ډال ریمپل ص ۲۳۵

په قلا کي محاصره سوي مکناټن تر وروستي نفسه پوري د خپلي پخوانی او میراثي حربې، تفرقه واچوه سلطنت وکړه، څخه د استفادي کوښښونه وکړل. هغه موهن لال ته ولیکل چي خان شیرین خان ته یو لک او محمد حمزه ته پنځوس زره روپۍ ورکړي چي د مشرانو او قومونو ترمنځ د بی اتفاقی په اچولو کي یې ولګوي. هغه ولیکل چي د امین الله خان لوګري تربور محمد یارخان تشویق کړي او ورته ووایي چي که له امین الله خان سره دښمني وپالي نو قومي مشرتوب به ده ته وسپارل سي. موهن لال دوهم ټوک ص ۴۱۴

د مکناټن طلاوو او د موهن لال هلو ځلو، د دوی د انتظار په خلاف، دا ځل، کار ونه کړ او پر انګلیسي قواوو باندي مځکه ورځ تر بلي تنګه سوه. مکناټن بالاخره د غازیانو له مشرانو سره د یوې موافقي لاسلیک کولو ته مجبور سو. د ۱۸۴۱ کال د ډسمبر پر در ویشتمه، مکناټن له خپلو نورو انګلیسي افسرانو کولین میکینزي، جان لارنس، جان کانلي او کپتان ټریوور سره د قشلې څخه بهر له اکبرخان او قومي مشرانو سره خبرو ته کښېنستی. خبرو، تر لږ ځنډ وروسته، جدي شکل واخیستی او لاس په لستوني نښته پیل سوه. مکناټن د اکبر خان د توپنچې په ډز وویشتل سو او وروسته یې غازیانو سره ورڅخه پرې کړ. کپتان ټریوور له هغه سره یو ځای ټوټې ټوټې سو. میکنزي او جان لارنس ته محمد شاه خان غلجي او د هغه ورور دوست محمد نجات ورکړ او نواب محمد زمان خان جان کالني وژغوره. دا بندیان وروسته د محمد اکبر خان کورته انتقال سول، چي بیا څه وخت وروسته د نواب محمد زمان خان کورته ورسېدل.

له دې پیښي څخه وروسته د انګلیسانو وضع نوره هم خرابه سوه او بالاخره، له افغانستان څخه د سمدستي وتلو په موضوع کي، له غازیانو سره داسي جوړي کولو ته حاضر سول چي په نتیجه کي یې له څلورنیم زره کسیزه پوځ او دوولس زرو خدمه او غریب کارو څخه یوازي یو تن ډاکټربرایډن، په زخمي بدن، جلال آباد ته ورسېدی. باقي پاته کسان یا د ژمي او واورو له امله په لار کي مړه سول او یا په لاره کي د هغو غازیانو په ډزو ووژل سول چي کنټرولول یې د اکبر خان تر توان او وس وتلی وو او ېړی یې د کابل خلکو او غازیانو ژوندي ونیول او د کابل په بازارونو کي یې خرڅ کړل.

که څه هم چي لیډي سېل په خپلو خاطراتو کي لیکي چي د کابل د قواوو سیاسي مشر مېجر پوټینجر د کابل پر صرافانو باندي د څوارلس نیم لکو روپیو حواله ورکړه چي پر قومي مشرانو باندي ووېشلي سي او موږ تر پېښوره پوري سالم ورسوي، مګر هغسی ونه سوه. داسي ښکاري چي په لاره کي یوازي سردارمحمد اکبرخان، چي په غلجیو اقوامو یې زور نه رسېدی، له انګرېزانو سره ملګری وو. لیډي سېل د هغو قومي مشرانو چي پیسي یې ورسره منلي او د پیسو مقدار ذکروي:

محمد زمان شاه خان درې لکه.

امین الله خان شپږلکه.

خان شیرین خان، د قزلباشو مشر دوه لکه.

محمد اکبر خان یو لک.

عثمان خان دوه لکه.

د غلجیو مشران پنځوس زره. لیډي سېل ص ۲۲۲

یو شمېر انګلیسي افسران، ښځي او ماشومان اکبرخان ته تسلیم سول او هغه له ځان سره د بندیانو په توګه وساتل. د هند ګورنرجنرال لارډ آکلینډ د کابل د قواوو د ژغورلو او له غازیانو څخه د جلال آباد د قوې د خلاصولو لپاره جنرال پالک له هند څخه روان کړ او په کندهار کي یې جنرال ناټ ته اختیار ورکړ چي یا د بولان د درې له لاري هند ته ستون سي او یا د کندهار کابل لاره واخلي او د جلال آباد له لاري ځان هند ته ورسوي. کله چي د جنرال پالک قواوي پېښور او د خیبر درې ته ورسېدلي نو اکبر خان خپل انګلیسي بندیان لغمان ته واستول او ځان یې مقاومت ته تیار کړ.

د کابل حالات:

کله چي انګلیسیان، چي د افغانستان خلکو، په تېره بیا د کابل اوسېدونکو یې په مقابل کي جهاد اعلان کړی وو، له کابل څخه ووتل نو شاه شجاع د خپل قوت او سلطنت د ټینګولو لپاره لومړی امین الله خان لوګري ته بلنه ورکړه او د هغه له لاري یې نور غلجي خانان او قزلباش د ځان طرفداران کړل. امین الله خان ته یې وظیفه ورکړه چي محمد زمان خان ته دوه لکه روپۍ ورکړي او د وزارت د منصب ژمنه ورسره وکړي. محمد زمان خان، په لومړي سر کي، ونه منله خو وروسته یې قناعت وکړ. هراتي ص ص ۱۴۰-۴۱

دا وخت لا محمد اکبر خان په جلال آباد کي وو او د شینوارو او غلجیو په مرسته یې د جنرال سېل د قواوو محاصرې ته دوام ورکړی وو. اکبرخان بالاخره د جنرال سېل د قواوو په مقابل کي ماته وکړه او دا وخت د جنرال پالک انتقامي قواوي هم جلال آباد ته ورسېدلي او محمد اکبرخان کابل ته پر شا سو.

اکبرخان لا د جنرال سېل د قواوو په مقابل کي ماته نه وه کړي او لا کابل ته پر شا سوی نه وو چي شاه شجاع پر انګلیسیانو باندي زږغ وکړ چي د سلطنت د تقویه کولو او د خپلو دوستانو د ملاتړ لپاره پیسي ورته راولېږي؛ خو انګرېزانو د هغه پر غوښتنو باندي چنداني غوږ ونه نیوی. په کابل کي د مشرانو ترمنځ اختلافات ورځ په ورځ زیاتېدله. په کابل کي مشرانو پر شاه شجاع باندي فشار اچاوه چي د انګلیسیانو د جهاد لپاره، جلال آباد ته په تللو کي، د دوی رهبري وکړي. شاه شجاع له وېرې د بالاحصار څخه وتلای نه سو او له نواب زمان خان څخه یې خاصه

وېره درلوده. نواب محمد زمان خان د هغه د اعتماد ترلاسه کولو لپاره خپله مېرمن ورولېږله او په قرآن شریف يې سوګند ورسره یاد کړ چي ده ته به وفادار پاتېږي او خیانت به نه ورسره کوي. شاه شجاع بالاخره د ۱۸۴۲ کال د اپرېل پر څلورمه د بالاحصار څخه ووت او د ماښام پر مهال بېرته بالاحصار ته راغی. د اپرېل پر پنځمه يې د خپلو يو شمېر سپرو سره، په سیاه سنګ کي، د خپل مرکز پر لور حرکت وکړ؛ خو په لاره کي د نواب محمد زمان خان زوی شجاع الدوله ورته پټ وو او ډزي يې ورباندي وکړې. شاه شجاع يې وواژه او په کابل کي د اختلافاتو او قدرت نیولو نوي هنګامه پیل سوه. ویل کیږي چي نواب محمد زمان خان سوګند یاداوه چي د خپل زوی په دې عمل کي يې لاس نه درلود او ویل به يې چي دی به د خپل زوی مخ ونه ګوري.

نور بیا

د لمړی او دوهمی برخو د لوستلو د پاره پر لاندنی «لینکونه» باندی «کلیک» کړی

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/jahani_a_b_mili_wahdat_de_taarikh_paronake_۱.pdf

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/jahani_a_b_mili_wahdat_de_taarikh_paronake_۲.pdf